

VREEMDELINGENDETENTIE

Een kwart van onze totale gevangenispopulatie wordt gevormd door migranten zonder papieren. Zij zitten opgesloten in een van de vier detentiecentra in Alphen aan den Rijn, Zeist, Schiphol en Rotterdam. Hun detentie duurt gemiddeld 97 dagen, erg lang in vergelijking met de landen om ons heen: in België duurt het verblijf in vreemdelingendetentie gemiddeld 23 dagen, in Duitsland 42 dagen. Wat hebben al deze migranten in Nederland misdaan, dat ze zo lang achter slot en grendel moeten?

Moeilijk uitzetbaar: anderhalf jaar in detentie

Een asielzoeker die een negatieve beschikking van de IND gekregen heeft, mag nog 4 weken in de opvang blijven om aan zijn terugkeer te werken. Deze termijn is zelden voldoende om zijn of haar terugkeer te regelen.

Bovendien heeft de asielzoeker het recht om beroep en hoger beroep aan te tekenen. De asielzoeker wil deze procedure afwachten in Nederland. Maar in het geval de asielzoeker niet binnen 4 weken het land verlaat en ook geen voorlopige voorziening bij de rechtbank heeft kunnen krijgen, dan kan vreemdelingendetentie volgen. Dit heeft tot doel om gedwongen terugkeer te regelen.

De Dienst Terugkeer en Vertrek (de DT&V) heeft in veel gevallen hulp van het land van herkomst nodig om de migrant terug te kunnen sturen. Zonder geldig reisdocument kan de migrant immers niet op het vliegtuig gezet worden. Lang niet alle landen van herkomst hebben zin of belang erbij om zo een geldig reisdocument, bijv. een *laissez passer*, te verstrekken. Het duurt vaak erg lang voordat de ambassades reageren, en soms reageren ze helemaal niet.

Volgens de Europese Terugkeerrichtlijn is er een maximum van zes maanden aan de duur van vreemdelingendetentie, maar deze termijn kan tot maximaal 18 maanden verlengd worden indien de migrant niet meewerkt aan zijn terugkeer. In Nederland wordt, anders dan in andere landen, opvallend vaak geoordeeld dat de termijn van zes maanden overschreden mag worden.

Dit kan tot gevolg hebben dat een migrant anderhalf jaar in vreemdelingendetentie verblijft, zonder dat daaraan een strafbaar feit ten grondslag ligt.

In strijd met de mensenrechten

Sinds jaar en dag oefent Amnesty International kritiek uit op de Nederlandse vreemdelingendetentie. Asiel zoeken is een mensenrecht, en illegaal verblijf is geen strafbaar feit. Asielzoekers gevangen zetten mag alleen als *ultimum remedium*: als uiterste middel. Maar in de Nederlandse praktijk wordt vreemdelingendetentie bijna standaard opgelegd, en is het uitblijven hiervan de uitzondering.

Daarnaast geldt tijdens vreemdelingendetentie een regime dat slechter is dan voor criminelen in strafdetentie. De migranten mogen niet werken, hebben geen dagindeling, en zitten veel langer achter gesloten deuren in hun cel. Nederland maakt zich hierom volgens Amnesty International schuldig aan schending van mensenrechten.

Inhumaan, geestdodend, disproportioneel

De vluchtelingen zitten 16 uur per dag met z'n tweeën in een ruimte van ongeveer twee bij vijf meter. Zij hebben geen zinvolle dagbesteding in de vorm van arbeid of onderwijs. Deze activiteiten worden wel aangeboden aan strafrechtelijk gedetineerden, maar dat gebeurt dan in het kader van de re-integratie, en dat is hier immers niet aan de orde? De vluchtelingen hebben geen toegang tot internet, geen eigen telefoon en beperkt beschikking over een openbare telefoon. Zij mogen niet meer dan twee uur per week bezoek ontvangen, en dat altijd onder het toezicht van bewakers. De contacten met de advocaat zijn beperkt, en verlof, zoals bij de geboorte van een eigen kind of bij het overlijden van een familielid, wordt vrijwel nooit toegestaan.

Bij transport naar ziekenhuis of advocaat worden vluchtelingen standaard geboeid, de zogenaamde broekstok is schering en inslag, en ze worden regelmatig onderworpen aan de vernederende behandeling van visitatie, soms zelfs na het bezoek door een familielid.

Van veel kanten wordt kritiek uitgeoefend op de Nederlandse vreemdelingendetentie. Recentelijk noemt de Nationale ombudsman Alexander Brenninkmeijer in zijn zeer kritische rapport van 2012 het regime inhumaan en geestdodend; eveneens in 2012 noemt de European Committee for the Prevention of Torture CPT na een bezoek aan een Nederlands detentiecentrum het Nederlandse systeem disproportioneel, omdat iedere verhouding tussen het 'vergriep' en de 'straf' uit het oog verloren is.

Detentie voor onbepaalde duur

In tegenstelling tot strafrechtelijk gedetineerden, die precies weten hoelang ze moeten zitten, hebben vluchtelingen geen idee hoe lang hun detentie gaat duren. De psychische schade die hierdoor wordt aangericht is veel groter dan bij gewone gevangenisstraf. Psychiater Laban van de GGZ Drenthe bericht in een kritisch rapport in 2010 over de beschadigende effecten van het lange wachten waartoe wij asielzoekers veroordelen: dit geldt natuurlijk a fortiori voor de onbepaalde duur van het verblijf in vreemdelingendetentie.

Brutaal tegen de bewaker: naar de isoleercel

De mogelijkheid van plaatsing in de isoleercel hangt de vluchteling in detentie steeds boven het hoofd. Er wordt buitensporig vaak gebruik gemaakt van dit paardemiddel: gemiddeld wordt 900 keer per jaar een vreemdeling in isolatie geplaatst, en die brengt daar dan gemiddeld zeven dagen door. De aanleiding varieert van een brutaliteit tegen een bewaker, ruzie met de celgenoot of weigering van een bepaalde medicatie of van de vernederende visitatie, tot dreiging met zelfmoord of hongerstaking. Vaak zijn het de psychiatrische patiënten onder de gedetineerden die in de isoleer belanden, met een verergering van hun klachten als enig resultaat. De Inspectie voor de Volksgezondheid heeft er na een onderzoek in 2012 op aangedrongen isolatie van gedetineerde vluchtelingen te beperken, en die in elk geval bij psychiatrische patiënten geheel achterwege te laten.

Zorg: beneden de maat

Er zijn veel klachten over de gezondheidszorg in de detentiecentra. Het Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt LOS, dat een meldpunt gezondheidsklachten opgezet heeft, rapporteert dat gedetineerden zich vaak niet serieus genomen voelen als zij om een dokter vragen. Het duurt vaak dagen voordat zij die dokter inderdaad te zien krijgen, en er kunnen weken of maanden overheen gaan voordat ze naar het ziekenhuis mogen. Het gebeurt regelmatig dat ze op de dag van de ziekenhuisopname plotseling vrijgelaten worden. Kostenbesparing?

Uitzetting met grof geweld: en daarna?

Daadwerkelijke uitzetting stuit vaak op hevig verzet van de vluchtelingen. Ze worden geboeid naar de luchthaven vervoerd, en er komt niet zelden grof geweld bij te pas. Om protesten van verontwaardigde medepassagiers te ontlopen, worden dit soort transporten bij voorkeur in speciale Frontex-vluchten afgehandeld. Wat er met de vluchtelingen gebeurt nadat ze gedropt zijn in het land van herkomst, daar gaat Nederland niet over. In het 'beste' geval worden ze per direct weer teruggestuurd, maar vaak genoeg bereiken ons alarmerende berichten over onmiddellijke arrestatie van teruggestuurde vluchtelingen en alles wat daarop kan volgen.

Niet uitzetbaar: de straat op

Als de DT&V tot de slotsom komt dat het echt niet gaat lukken met de uitzetting, dan worden de vluchtelingen 'geklinkerd', dat wil zeggen op straat gezet. Zonder opvang en zonder voorzieningen moeten zij nu zelf de terugkeer maar gaan organiseren ... totdat opnieuw arrestatie volgt, wegens gebrek aan geldige documenten! Zij komen dus terecht in een uitzichtloze carrousel van detentie-klinkeren-detentie. Gemiddeld heeft meer dan een kwart van de gedetineerde vluchtelingen al eerder enige tijd in vreemdelingenbewaring doorgebracht; ongeveer dertig procent zit twee of drie keer, rond de tien procent vier keer of vaker. Het record staat voorsnog op naam van twee vluchtelingen die in 2010 in totaal elf keer eerder in vreemdelingenbewaring hadden gezeten.

Na 5 maanden detentie: weinig kans op succes

Er is weinig reden tot optimisme over de effectiviteit van vreemdelingendetentie. Slechts een kwart van de gedetineerde vluchtelingen wordt inderdaad uitgezet naar het land van herkomst, terwijl rond een kwart doorgestuurd wordt naar een ander land of opnieuw in de procedure komt: blijft over de 50% die uiteindelijk weer op straat belandt. Onderzoek heeft uitgewezen dat na vijf maanden vreemdelingendetentie de kans op uitzetting tot een minimum gedaald is.

En het kost

Het Nederlandse systeem van vreemdelingendetentie berokkent grote psychische schade aan de gedetineerde vluchtelingen. De vernederende behandeling, het geweld, het gebrek aan privacy, het gedwongen nietsdoen en de ontwrichtende werking van de isoleer zal de betrokkenen hun leven lang parten spelen. Het kost ook mensenlevens. Het aantal zelfmoorden in vreemdelingen-detentie is een goed bewaard geheim, waar sporadisch, zoals in het geval van de Russische politieke activist Aleksandr Dolmatov, iets over in het nieuws komt. En dan ook nog even de financiële kant van de zaak: detentie kost 200 euro per persoon per dag, daar komt bij 100 euro per persoon per dag aan schade-vergoedingen wegens onterechte detentie plus de kosten van juridische bijstand en transport: 155 miljoen euro in 2012!